

Електоральні процеси і конфлікти

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни	
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія, 081 Право, 231 Соціальна робота, 281 Публічне управління та адміністрування</i>
Освітня програма	<i>Всі освітні програми за вказаними спеціальностями</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/заочна</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2(3 семестр)</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЕКТС/120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік МКР/ДКР</i>
Розклад занять	<i>Лекції: Практичні заняття:</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: Лектор: к.політ.н., ст.викл. Якубін Олексій Леонідович 0676454043 jacubin@gmail.com практичні заняття: ст.викл. Северинчик Олексій Павлович +38 067 297 96 79 o.severinchik@gmail.com</i>
Розміщення курсу	https://campus.kpi.ua/tutor/index.php?mode=mob&show&irid=186730

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть навички різноаспектного аналізу електоральних процесів та розуміння конфліктогенності виборчих кампаній у контексті політичних тенденцій. Викладач надаватиме комплексний огляд типів сучасних виборчих систем, висвітлюватиме причини та особливості застосування конкретного типу і проектуватиме політичні наслідки. На заняттях будуть розглянуті моделі конфліктних взаємодій у ході виборчих кампаній, при застосуванні методів кейсів. Викладач продемонструє принципи розробки передвиборчої стратегії та організації роботи передвиборчого штабу. У процесі вивчення курсу буде приділено увагу питанню ефективності різних політичних технологій та конфліктним ситуаціям, пов'язаним з

їх використанням. Буде розглянуто особливості президентських, парламентських та місцевих виборів в Україні у період Незалежності.

Студенти вмітимуть оцінювати електоральні процеси у динаміці та виявляти політичні наслідки виборів. Від студентів очікується вміння аналізувати джерела, типи, форми, фази електоральних конфліктів. Для успішного проходження календарного контролю з дисципліни передбачається здатність студента встановлювати і розкривати взаємозв'язки між виборчими кампаніями та політичними конфліктами, що набувають фази ескалації саме у цей період. Для провадження подальшої професійної діяльності студенти набувають навичок формування оптимальної передвиборчої стратегії в залежності від специфіки електорального процесу, розуміння побудови партійних структур та виборчих штабів, аналізу електоральної поведінки, визначення базового архетипу політика та формування його іміджу. Знання отримані студентами в межах курсу «Електоральні процеси і конфлікти» можуть використовуватися в практичній діяльності при аналізі сучасних виборів та професійній діяльності. Крім того, знання, отримані студентами в межах кредитного модуля «Електоральні процеси і конфлікти», можуть використовуватися ними у вивченні спеціалізованих дисциплін.

Від студентів очікується вміння моделювати політичні процеси в залежності від поставлених цілей і завдань з позицій різних владних акторів. У практичній площині також є важливими навички реалізації та захисту своїх політичних прав і свобод, а також мотивація до вияву активної громадянської позиції.

Метою кредитного модуля «Електоральні процеси і конфлікти» є:

- сформувати у студентів базову систему наукових знань щодо виборчих процесів і конфліктів, які з ними пов'язані;
- розвинути здатність експертного оцінювання, аналізу та управління електоральними процесами.

Студенти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

Знання:

- базових понять та категорій електоральних процесів;
- об'єкту, предмету, мети та завдань дисципліни та зв'язку з іншими науками;
- основних типів виборчих систем;
- різних підходів до визначення конфлікту, зокрема у політичній сфері;
- ролі політичних партій у електоральних процесах;
- розробки стратегії виборчої кампанії;
- базових іміджів і архетипових образів кандидатів і політиків;
- ефективності різних виборчих технологій;
- специфіки використання медіа у виборчих процесах.
- світових тенденцій і закономірностей розвитку сучасних електоральних процесів в Україні та світі.

Уміння:

- досліджувати особливості виборчих процесів;
- аналізувати джерела, типи, форми, фази електоральних конфліктів;
- оцінювати ефективність різних виборчих систем в межах історико-політичного розвитку окремої держави;
- аналізувати роль партійних структур в окремих електоральних процесах;
- розуміти специфіку виборчих кампаній в залежності від органу обрання;
- формувати найбільш оптимальні стратегії для виборчих кампаній;
- визначати базові архетипові образи політиків;
- прогнозувати ефективність різних виборчих технологій;
- окреслювати специфіку використання медіа у електоральних процесах;
- визначати тенденції розвитку електоральних процесів.

Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Даний курс спирається на знання студентів з курсів «Політологія», «Конфліктологія», «Соціологія», «Історія», «Правознавство», «Міжнародні відносини», та ін. Знання, отримані студентами в межах курсу «Електоральні процеси і конфлікти», можуть використовуватися ними в практичній діяльності при дослідженні виборчих кампаній та управлінні ними, оцінюванні рівня конфліктогенності суспільства у період виборів у різних державах.

Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього:	у тому числі:		
		Лекції	Практичні	СРС
1	2	3	4	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ І КОНФЛІКТІВ				
Тема 1.1. Вибори як основа представницької демократії.	12	2	4	6
Тема 1.2. Типи виборчих систем	14	2	4	8
Тема 1.3. Конфлікт як політичне протистояння.	12	2	4	6
Тема 1.4. Політичні партії в електоральних конфліктах.	12	2	4	6
Тема 1.5. Президентські, парламентські і місцеві виборчі кампанії.	14	2	4	8
Контрольні заходи	МКР			
Разом за розділом 1	64	10	20	34
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ				
Тема 2.1. Стратегія виборчих кампаній.	12	2	4	6
Тема 2.2. Іміджі і архетипові образи політиків.	14	2	4	8
Тема 2.3. Виборчі технології.	16	2	4	10
Тема 2.4. Використання медіа в електоральних процесах.	14	2	4	8
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 2	56	8	16	32
Залік				
Всього годин:	120	18	36	66

Заочна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього:	у тому числі:		
		Лекції	Практичні	СРС
1	2	3	4	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ І КОНФЛІКТІВ				
Тема 1.1. Вибори як основа представницької демократії.	14	2	0	12
Тема 1.2. Типи виборчих систем	16	2	0	14
Тема 1.3. Конфлікт як політичне протистояння.	12	0	2	10
Тема 1.4. Політичні партії в електоральних конфліктах.	14	0	2	12
Тема 1.5. Президентські, парламентські і місцеві виборчі кампанії.	12	0	0	12
Контрольні заходи	ДКР			
Разом за розділом 1	68	4	4	60
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ				
Тема 2.1. Стратегія виборчих кампаній.	14	0	2	12
Тема 2.2. Іміджі і архетипові образи політиків.	14	0	0	14
Тема 2.3. Виборчі технології.	14	2	0	12
Тема 2.4. Використання медіа в електоральних процесах.	10	0	0	10
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 2	52	2	2	46
Залік				
Всього годин:	120	6	6	108

Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях та семінарах, а також ознайомитись з:

4.1 Базова література

1. Балабан Р. В. Теорія виборчої системи. – К.: Либідь, 2007. – 112с.
2. Бучин М. А. Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні: монографія. - Л.: ЛІСВ, 2009. - 231с.
3. Кіржнер Л. О. Конфліктологія: навч. посіб. / Х. : ХНЕУ, 2007. – 142 с.
4. Куліш А., Самолєвська Н. Вибори, агітація, медіа: Практичні поради керівникам виборчих штабів. – К.: Незалежна громадська PR-мережа України, 2006. – 268с.
5. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. – Львів: ЮРвед, 2010.– 462 с.

1.2 Допоміжна література:

6. Арендт Х. Массы и тоталитаризм// Вопросы социологии. 1992. – Т. 1. - № 2. – С. 24-31.
7. Бовт Г.Г. Американские партии в борьбе за избирателя / Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. - М.: ИМЭМО, 1995. – 78 с.
8. Вибори Президента України - 2004: проблеми теорії та практики: Зб. матеріалів міжнародної наук.-практич. конф. 9-10 червня 2005 року / Центральна виборча комісія / Я.В. Давидович (голова ред. кол.). - К. : Атіка, 2005. - 640с.
9. Вибори Президента України 2010 року: інформ.-аналіт. вид. / [В. М. Шаповал та ін. ; редкол.: В. М. Шаповал (голова ред. кол.) та ін.] ; Центр. виборча ком. – К.: Фенікс, 2010. - 904 с.
10. Городецька О. Г. Мотивація електоральної поведінки в умовах різних виборчих систем в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04; Класич. приват.ун-т. — Запоріжжя, 2011. — 20 с.
11. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт // Иностранная литература. - 1993. – № 4. – С. 237-242.
12. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта// Социологические исследования. – 1994. – №5. – С. 142-147.
13. Дюверже М. Политические партии. / Пер. с франц. – М.: Академический Проект, 2000. – 538 с.
14. Закон України «Про вибори Президента України». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14/print>
15. Зиммель Г. Теория конфликтного функционализма. – М.: Academia, 1993. – 415 с.
16. Козер Л. Функции социального конфликта / Пер. с англ. – М.: Идея-Пресс, 2000. – 208 с.
17. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / Пер. с англ. – М.:Издательский центр "Академия", 2002. – 544 с.
18. Михельс Р. Демократия и железный закон олигархии // Диалог. – 1991. № 3. – С. 42-46.
19. Михельс Р. Социология политических партий в условиях демократии// Политология: Хрестоматия. / Под ред. проф. М.А.Василика. – М. 2000. –С.546-549.
20. Моторнюк Т.М Електоральний процес та політехнології: специфіка транзитивної України // Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна «Питання політології». –2008. – № 796. – С. 99-105.
21. Поліщук І.О. Електоральний процес: поняття та складові фактори // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна – Х. :Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – № 885: сер. «Питання політології», вип. 16. – С. 132 – 137.
22. Порфімович О. Л. Імідж і влада: Навч. посібник. - Одеса: Вид-во ОНМУ, 2010. - 80 с.
23. Почепцов Г. Г. Имидж и выборы: Имидж политика, партии, президента. - К.: АДЕФ-Украина, 1997. - 140с.
24. Роль і місце засобів масової інформації у виборчому процесі: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практич. конф. (доповіді, виступи, рекомендації) / Центральна виборча комісія / М.М. Рябець (ред. кол.) - К.: ЦВК, НВП «ПРОКОМ», 2000. – 133с.

4.3 Інформаційні ресурси Базові інформаційні ресурси зазначені в рамках посилань на основну та додаткову літературу.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

5.1. Лекційні заняття

Денна форма

Назва теми заняття та перелік основних питань

Тема: Вибори як основа представницької демократії.

Основні питання: Вибори – спосіб легітимізація політичних процесів. Різні підходи до визначення поняття

«вибори». Стадії виборчого процесу. Порядок проведення виборів. Строки і базові правила проведення електорального процесу. Процедури голосування. Типологія виборів. Виборні органи влади. Особливості проведення виборів у різних державах. Поняття «виборчий цикл».

Тема: Типи виборчих систем.

Основні питання: Специфіка поняття «виборча система». Мажоритарна система обмеженої, абсолютної і кваліфікаційної більшості. Джерімендеринг як процес зміни меж виборчих округів. Поняття «пропорційна виборча система». Різновиди виборчих квот: Хейра, Хогенбах-Бішоффа, Друпа. Розподілення виборчих мандатів за методом дільників: метод Д'Ондта, метод Імперіалі, метод Сент-Лагю, модифікований метод Сент-Лагю, скандинавський метод. Загорожувальний щит. Змішана виборча система як компроміс між політичними елітами. Формування двопалатного парламенту за умов змішаної виборчої системи.

Тема: Конфлікт як політичне протистояння.

Основні питання: Поняття «конфлікт» та підходи до його визначення. Особливості політичних конфліктів та їх типологія. Загальна динаміка протікання конфліктів. Сутність конфліктів між різними гілками влади як системних протистоянь. Управлінський конфлікт «центр-регіони» в межах держави. Особливості конфліктів між різними політичними партіями.

Тема: Політичні партії в електоральних конфліктах.

Основні питання: Поняття «політична партія». Політичні партії як суб'єкти електорального процесу. Основні складові існування політичних партій за Дж. Лапаломбарою. Історія становлення політичних партій. Партія – бренд в агітаційній кампанії. Провладні і опозиційні партії. Партії, що орієнтовані на одну цільову електоральну нішу. Взаємозв'язок між політичними партіями і громадянським суспільством.

Тема: Президентські, парламентські і місцеві виборчі кампанії.

Основні питання: Президентські виборчі кампанії як кампанії централізованого типу управління. Законодавчі засади виборів президента держави. Особливості президентських виборів у різних типах республік. Аналіз президентських виборчих кампаній у добу Незалежності України. Типи виборчих систем під час парламентських виборів. Протестні і опозиційні кампанії під час виборів до парламенту. Оцінка парламентських виборчих кампаній в Україні. Специфіка організації і проведення місцевих виборчих кампаній. Законодавчі особливості виборів рад різних рівнів. Характеристика виборів мерів великих і малих міст в Україні.

Тема: Стратегія виборчих кампаній.

Основні питання: Стратегія – базовий документ виборчої кампанії. Оцінка настроїв електорату, політичних еліт, комунікаторів щодо суб'єкту висування. Роль соціологічних досліджень у стратегічному плануванні. Ключові елементи виборчої кампанії. Стратегічний квадрат Дж. Райса і Е. Траута. Підготовка мастер-плану стратегії. Аналіз передвиборчих стратегій кандидатів у період президентських виборчих кампаній.

Тема: Іміджі і архетипові образи політиків.

Основні питання: Сутність «політичного іміджу». Шляхи формування публічного іміджу. Базові образи політиків та їх характеристика. Класифікація архетипів за М. Марк і К. Пірсон. Взаємовідносини кандидата з електоратом, політичними елітами, політичними консультантами. Модель «домінуючого стереотипу» при формуванні іміджу політика.

Тема: Виборчі технології.

Основні питання: Виборчі технології як різновид політичних. Базові проекти у виборчій діяльності. Конструювання порядку денного виборчої кампанії і інформаційного поля. Робота з переконаннями виборців. Публічні виступи лідерів громадської думки як технологія роботи з виборцями. Законодавчі обмеження застосування виборчих технологій. Мобілізація електорату перед днем голосування партіями і кандидатами. Оцінка ефективності виборчих технологій.

Тема: Використання медіа в електоральних процесах.

Основні питання: Засоби масової комунікації як інструмент впливу на електоральні вподобання виборців. Політична під час виборів. Роль телебачення в електоральних процесах. Використання інформаційних технологій і соціальних мереж у виборчому процесі. Взаємовідносини політичних партій зі ЗМІ. Діджиталізація медійного напрямку електоральних процесів сучасності.

5.2. Лекційні заняття

Заочна форма

Назва теми заняття та перелік основних питань

Тема: Вибори як основа представницької демократії.

Основні питання: Вибори – спосіб легітимізація політичних процесів. Різні підходи до визначення поняття «вибори». Стадії виборчого процесу. Порядок проведення виборів. Строки і базові правила проведення електорального процесу. Процедури голосування. Типологія виборів. Виборні органи влади. Особливості проведення виборів у різних державах. Поняття «виборчий цикл».

Тема: Типи виборчих систем.

Основні питання: Специфіка поняття «виборча система». Мажоритарна система обмеженої, абсолютної і кваліфікаційної більшості. Джерімендеринг як процес зміни меж виборчих округів. Поняття «пропорційна виборча система». Різновиди виборчих квот: Хейра, Хогенбах-Бішоффа, Друпа. Розподілення виборчих мандатів за методом дільників: метод Д'Ондта, метод Імперіалі, метод Сент-Лагю, модифікований метод Сент-Лагю, скандинавський метод. Загорожувальний щит. Змішана виборча система як компроміс між політичними елітами. Формування двопалатного парламенту за умов змішаної виборчої системи.

Тема: Виборчі технології.

Основні питання: Виборчі технології як різновид політичних. Базові проекти у виборчій діяльності. Конструювання порядку денного виборчої кампанії і інформаційного поля. Робота з переконаннями виборців. Публічні виступи лідерів громадської думки як технологія роботи з виборцями. Законодавчі обмеження застосування виборчих технологій. Мобілізація електорату перед днем голосування партіями і кандидатами. Оцінка ефективності виборчих технологій.

5.3. Семінарські (практичні) заняття

Денна форма

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

Семінарські заняття мають за мету поглиблення теоретичних знань, отриманих на лекціях та їх закріплення на прикладах світової та української практики, формування певних умінь оцінювання, аналізу і управління регіональними та етнічними конфліктами.

Назва теми заняття та перелік основних питань

Семінарське заняття №1

Тема. Вибори як основа представницької демократії.

Основні питання: Поняття «виборче право». Принципи сучасного виборчого права. Активне і пасивне виборче право. Обмеження виборчого права у сучасних державах Азії. Сучасні виборчі цензи. Проблема кодифікації українського виборчого законодавства. Роль виборів у політичному процесі і державному управлінні.

Семінарське заняття №2

Тема. Історичне становлення інституту виборів.

Основні питання: Інститути афінської демократії у VIII-VI століттях до нашої ери (Екклесія, Буле, ареопаг, Колегія архонтів, Галіея). Інститут парламентських виборів у середньовічній Англії. Генеральні штати у середньовічній Франції. Процедури прямої демократії у період козацтва в Україні.

Семінарське заняття №3

Тема. Особливості виборів у різних типах політичних режимів.

Основні питання: Безальтернативні вибори у тоталітарних суспільствах. Обмеження прав опозиційних партій у виборчому процесі за умов авторитаризму. Демократизація виборчого процесу у перехідних суспільствах. Можливості протистояння фальсифікаціям виборчого процесу. Реалізація виборчих прав у сучасних демократіях. Вплив громадськості і ЗМІ на дотримання демократичних процедур під час виборів.

Семінарське заняття №4

Тема. Мажоритарна виборча система.

Основні питання: Базові характеристики мажоритарної виборчої системи у різних державах світу під час формування парламентів. Застосування мажоритарної виборчої системи на місцевих виборах. Особливості використання мажоритарної виборчої системи під час виборів до Верховної Ради України у 1994 році.

Семінарське заняття №5

Тема. Пропорційна виборча система.

Основні питання: Основні засади пропорційної виборчої системи. Відкриті і закриті партійні списки під час застосування пропорційної виборчої системи. Встановлення виборчого бар'єру («загороджувального щиту») під час виборів до парламенту. Політичні наслідки застосування пропорційної виборчої системи.

Семінарське заняття №6

Тема. Змішана і гібридна виборчі системи.

Основні питання: Змішані і гібридні виборчі моделі: проблема теоретичного розмежування. Особливості застосування змішаної системи в Україні під час виборів до Верховної Ради у 1998, 2012, 2014, 2019 роках. Принципи електоральної інженерії. Закон України «Про місцеві вибори» (2015) як зразок застосування гібридної виборчої системи в Україні. Гібридні системи як спосіб трансформації традиційних виборчих систем.

Семінарське заняття №7

Тема. Конфлікт як політичне протистояння.

Основні питання: Підготовка і презентація доповідей студентів за аналізами конкретних електоральних

конфліктів в Україні. *Схема підготовки аналітичної роботи:* сутність конфлікту, його причини, сторони і учасники, інтереси сторін, фази протікання, спосіб врегулювання чи вирішення, політичні наслідки конфлікту

Семінарське заняття №8

Тема. Політичні партії в електоральних конфліктах.

Основні питання: Політична боротьба між різними партіями у виборчий період. Роль політичних у змінах законодавства щодо виборів. Умови політичної взаємодії між різними партіями. Регіональні і загальнонаціональні партії у політичних процесах. Закон олігархізації політичних партій Р. Міхельса.

Семінарське заняття №9

Тема. Президентські виборчі кампанії.

Основні питання: Ділова гра «Вибори Президента». Мета ділової гри: змодельувати ситуація виборів «Президента» за прямої участі студентів. План: Студентська група поділяється на підгрупи. 3-4 групи в залежності від кількості студентів для формування політичних партій. Студенти отримують завдання гри по етапам, що відображають електоральний процес. На останньому етапі студенти обирають «Президента». Етапи: 1) групи обирають лідера, назву партії, яку він представляє, готують коротку базову партійну програму, логотип партії. 2) презентація лідерами груп позицій партій. 3) запитання від інших груп. 4) голосування за партії та підведення підсумків. 5) визначення двох «партійних лідерів-кандидатів», які будуть продовжувати боротьбу за посаду «Президента». 6) етап блокування між різними «партіями» (усі студенти мають бути включені до однієї з двох груп). 7) агітаційні виступи «лідерів громадської думки» («віспікерів») від двох кандидатів. 8) питання від конкурентів-опонентів. 9) виступи головних претендентів на посаду «Президента». 10) голосування та визначення переможця.

Семінарське заняття №10

Тема. Парламентські виборчі кампанії.

Основні питання: Однопалатні і двопалатні парламенти. Передвиборчі програми партій та кандидатів по мажоритарним округам на парламентських виборах. Зміни виборчого законодавства щодо обрання народних депутатів в Україні. Вибори в палату общин (палату громад) у Великобританії. Характеристика виборів до Національної асамблеї Франції. Спосіб формування Конгресу США.

Семінарське заняття №11

Тема. Місцеві виборчі кампанії.

Основні питання: Вплив процесу децентралізації на роботу місцевих рад і мерів міст. Специфіка організації місцевих виборчих кампаній. Особливості виборчого законодавства в Україні щодо місцевих рад у 2015 році: виборча система і політичні наслідки застосування. Роль дільничних і окружних виборчих комісій щодо визначення результатів голосування у місцевих виборах.

Семінарське заняття №12

Тема. Стратегія виборчих кампаній.

Основні питання: Сценарне програмування електоральних процесів. Класифікація стратегій за інтенсивністю рекламно кампанії. Етапи формування стратегії. Підходи до моделей електорату. Електоральні ніші. Кандидат як стратегічний ресурс. Оцінка помилок при формуванні стратегії Аналіз передвиборчих стратегій (Д. Трампа і Х. Клінтон).

Семінарське заняття №13

Тема. Організація роботи виборчого штабу.

Основні питання: Центральний, регіональний і місцевий штаби: координація і розподіл обов'язків. «Тіньовий» штаб: причини створення і напрямки роботи. Особливості роботи штабу у підготовчу і активну фази виборчого процесу. Дослідження виборчого округу. Особливості роботи зі штабами конкурентів.

Семінарське заняття №14

Тема. Іміджі і архетипові образи політиків.

Основні питання: Типологія політичних іміджів. Завдання іміджевого позиціонування. Аналіз базових образів політиків в Україні (на конкретних прикладах). Несумісність образів політиків-конкурентів. Політичний імідж і лідерство. Методи підтримки політичного іміджу.

Семінарське заняття №15

Тема. Електоральна поведінка.

Основні питання: Партійна ідентифікація як основа електорального вибору. Проблема зміни поколінь у процесах електорального вибору. Абсентеїзм як прояв поведінки і вияв громадянської позиції. Вплив соціальної групи на голосування виборців. Втручання у соціальну сферу держави як чинник формування електорального вибору.

Семінарське заняття №16

Тема. Виборчі технології.

Основні питання: Тотальність як принцип агітаційної стратегії. Кампанія «від дверей до дверей». Застосування методу spin-doctor. Методи атаки на конкурентів. Технологія ототожнення лідера і партії. «Навішування ярликів». «Добрі справи». Робота з конкурентами. Виборчі технології у «день тиші». День голосування як окремий проект комплексу виборчих технологій.

Семінарське заняття №17

Тема. Комунікативні форми впливу на електорат.

Основні питання: Інформаційні кампанії політичних партій і кандидатів під час виборчих кампаній. Пропаганда як комунікативний метод впливу. Хвилі агітаційної кампанії політичних партій чи кандидатів. PR як довготривалий процес побудови позитивного образу. Особливості політичного дискурсу у період виборчих кампаній. Пропаганда, агітація та піар: спільне і відмінне.

Семінарське заняття №18

Тема. Використання медіа в електоральних процесах.

Основні питання: Взаємодія ЗМК, органів влади і громадськості під час виборів. Особливості телевізійної реклами у період виборчих кампаній. Соціальні мережі як неформалізовані ЗМК у електоральних процесах. Вплив компромату на результати голосувань виборців (на конкретних прикладах).

5.4. Семінарські (практичні) заняття Заочна форма

Назва теми заняття та перелік основних питань

Семінарське заняття №1

Тема. Політичні партії в електоральних конфліктах.

Основні питання: Політична боротьба між різними партіями у виборчий період. Роль політичних у змінах законодавства щодо виборів. Умови політичної взаємодії між різними партіями. Регіональні і загальнонаціональні партії у політичних процесах. Закон олігархізації політичних партій Р. Міхельса.

Семінарське заняття №2

Тема. Стратегія виборчих кампаній.

Основні питання: Сценарне програмування електоральних процесів. Класифікація стратегій за інтенсивністю рекламної кампанії. Етапи формування стратегії. Підходи до моделей електорату. Електоральні ніші. Кандидат як стратегічний ресурс. Оцінка помилок при формуванні стратегії Аналіз передвиборчих стратегій (Д. Трамп і Х. Клінтон).

Семінарське заняття №3

Тема. Іміджі і архетипові образи політиків.

Основні питання: Типологія політичних іміджів. Завдання іміджевого позиціонування. Аналіз базових образів політиків в Україні (на конкретних прикладах). Несумісність образів політиків-конкурентів. Політичний імідж і лідерство. Методи підтримки політичного іміджу.

Самостійна робота студента

З метою поглиблення знань студентів з дисципліни, отримання досвіду самостійної роботи з науковою літературою пропонується самостійне опрацювання наукової літератури з проблемних питань електоральних процесів. Від студентів вимагається знання основних проблем та визначень семінарських тем, вільне володіння категоріальним апаратом із дисципліни.

Крім того студенти мають самостійно розглянути завдання призначені для самостійної роботи і на основі цієї інформації вільно відповідати на поставлені питання.

Денна і заочна форми навчання

Назва теми заняття та перелік основних питань на самостійну роботу

Тема: Вибори як основа представницької демократії.

Основні питання: Поняття «виборчий процес». Основні суб'єкти виборчого процесу. Національні особливості виборчих процесів. Поняття «виборчий цикл». Строки і кореляція виборчих циклів між різними представницькими органами.

Тема: Типи виборчих систем.

Основні питання: Принципи нарізки виборчих округів. Роль кандидата під час використання мажоритарної виборчої системи. Особливості підрахунку голосів у мажоритарній виборчій системі. Різновиди пропорційних систем. Бікамералізм як причина застосування змішаної виборчої системи. Коефіцієнт гібридності виборчої системи. Вплив використання змішаної і гібридної систем на результати представництва у парламенті політичних партій.

Тема: Конфлікт як політичне протистояння.

Основні питання: Теорія політичних конфліктів Р. Дарендорфа. Міждисциплінарний підхід при розгляді конфліктів. Місце політичних конфліктів у сфері державного управління. Політична криза як загострення конфлікту. Джерела політичних конфліктів. Внутрішньополітичні і зовнішньополітичні конфлікти. Вплив зовнішньополітичних конфліктів на електоральні процеси в державі.

Тема: Політичні партії в електоральних конфліктах.

Основні питання: Прагматичні і ідеологічні партії як полярні тренди сучасних електоральних процесів. Особливості діяльності політичних партій в Україні. Особливості функціонування політичних партій у США. Світова і українська практики державного фінансування політичних партій.

Тема: Президентські, парламентські і місцеві виборчі кампанії.

Основні питання: Електоральні наслідки публікації рейтингу і антирейтингу кандидатів на посаду президента у ЗМІ. Вплив экс-президентів України на виборчі процеси. Характеристики ведення парламентської кампанії провладними силами. Особливості виборів до Європарламенту. Сутність процесів децентралізації в Україні. Специфіка посади мера як виборної.

Тема: Стратегія виборчих кампаній.

Основні питання: Базові елементи стратегії. Принципи побудови виборчої стратегії за О. Нечаті. Критерії оцінки ресурсів кандидата чи партії. Таргетування стратегії для різних соціальних груп. Причини зміни стратегії у період виборів. Можливості вимірювання ефективності стратегії виборчої кампанії.

Тема: Іміджі і архетипові образи політиків.

Основні питання: Сислове навантаження іміджу. Позитивний образ і антиобраз. Методи розширення базового образу. Трансформація політичного образу протягом політичної кар'єри. Запит на справжність політичного іміджу. Архетип як базовий конструкт іміджу.

Тема: Виборчі технології.

Основні питання: Зустрічі з виборцями як технологія прямого контакту. Компромат як практика виборчих кампаній. Використання популізму. Особливості роботи з цільовими групами електорату. Адміністративний ресурс як технологія у державах з транзитивним політичним режимом. Технології підвищення явки виборців.

Тема: Використання медіа в електоральних процесах.

Основні питання: Редакційна політика медіа. Доступ до ЗМІ кандидатів та політичних партій. Big Data: перспективи та обмеження. Особливості публічного політичного мовлення. Характерні риси спіч-райтингу під час виборчої кампанії. Роль компромату, що поширюється через ЗМІ, на результат голосування.

Політика та контроль

1. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Вивчення дисципліни проводиться згідно існуючої методики організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, що передбачає питому вагу самостійної роботи студентів. Семінарські заняття поглиблюють теоретичні знання з відповідних тем навчальної дисципліни, закріплюють практичні навички дискусій, відстоювання своєї наукової позиції, роботи з літературою, а також формують уміння оцінки, аналізу й управління електоральними процесами і конфліктами, що з ними пов'язані, за допомогою практичних завдань.

Відвідуваність і виконання завдань

Відвідування лекцій для студента є базою для вивчення курсу, де подається основний науковий матеріал, зазначений у курсі. Тому їх відвідування є обов'язково рекомендованим.

Проте, рейтинг студента переважною мірою формується через активну роботу на семінарських заняттях. Рекомендується, не пропускати семінарські заняття, готувати доповіді та презентації в залежності від теми, щоб мати високий результат за семестр.

Якщо кількість пропущених занять є значною, а активність студента – не високою, чи взагалі відсутня, то це може стати приводом для не допуску до заліку. Відпрацювання пропусків семінарських занять є виключним, крайнім методом. Його форми обговорюються з викладачем: есе чи презентація. Фактично, це відповідь на проблемне наукове питання. Після виконання студент отримує бали в залежності від якості виконання. Але не можлива ситуація, коли студент складає всі доопрацювання перед заліково-екзаменаційною сесією, адже це має відбуватись системно протягом семестру.

Важливим є виконання модульної контрольної роботи, яка виступає зрізом знань студента. Без її наявності студенти не можуть розраховувати на високі результати за атестацію чи залік.

Форми роботи

Навчальні заняття з дисципліни “Електоральні процеси та конфлікти” проводяться у формі лекційних та семінарських занять. На лекціях викладач представляє вибори як механізм реалізації представницької демократії, представляє типи виборчих систем, особливості різних рівнів виборчих кампаній, може відтворювати матеріал у вигляді презентації. Лекції відбуваються у формі діалогу, коли викладач задає зустрічні запитання аудиторії щодо навчального матеріалу, може попросити дати оперативну відповідь на поточне запитання, або матеріал попередніх занять.

Основною формою роботи на семінарському занятті є виступ, який поєднує комунікативні здатності студента з демонстрацією та закріпленням знань. Викладач оцінює як глибину, ширину, точність визначень під час виступу студента, здатність оперативно реагувати на запитання аудиторії. Під час семінарського заняття додаткового оцінюється активність студентів при формулюванні запитань, участь у дискусії, формулювання альтернативних гіпотез. Окремі семінарські заняття передбачають підготовку презентацій студентами, що посилює репрезентативні навички і поглиблює усвідомлення теми. Також передбачене семінарське заняття щодо проблематики виборів у формі імітаційної гри з використанням інтерактивних методів.

Модульна контрольна робота спрямована на виявлення рівня знань студентів. Проте, проблемний метод, що використовується під час цього виду контролю також дозволяє оцінити аналітичні здібності здобувачів вищої освіти.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

(інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

2. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.](#)

Семестровий контроль: [залік](#)

Навчальна дисципліна «Електоральні процеси і конфлікти» є окремим кредитним модулем, тому для оцінювання роботи студента розробляється окрема РСО. РСО з дисципліни надається в **Додатку В1** (денна форма навчання) та **Додатку В2** (заочна форма навчання).

3. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Готуючись до практичного заняття студент має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, бажано ознайомитись з додатковими ресурсами в мережі. При виникненні питань, виявленні незрозумілої інформації необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті студент не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено к.політ.н., старшим викладачем Якубіним Олексієм Леонідовичем, старшим викладачем Северинчиком Олексієм Павловичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № ___ від _____)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № __ від _____)

Додаток А

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

(денна форма навчання)

ПИТАННЯ ДО ДОМАШньої КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

(заочна форма навчання)

1. Механізм легітимізації владних інститутів через вибори.
2. Причини делегування владних функцій представницьким органам.
3. Типи процедур голосування.
4. Головні етапи боротьби за виборчі права.
5. Способи обмеження прав опозиційних партій у виборчому процесі за умов авторитаризму.
6. Засади демократизації електоральних процесів.
7. Стандарти демократичних виборів.
8. Типи мажоритарних виборчих систем.

9. Сутність явища «джерімендеринг».
10. Специфіка пропорційної виборчої системи.
11. Типи виборчих квот і які з них застосовуються в Україні.
12. Застосування змішаної виборчої системи є компромісом між політичними елітами.
13. Проблема розмежування змішаної і гібридної виборчих систем.
14. Причини застосування гібридних виборчих систем.
15. Джерелами політичних конфліктів.
16. Сутність управлінського політичного конфлікту «центр-регіони».
17. Шляхи врегулювання політичних конфліктів.
18. Роль політичних партій як суб'єктів електоральних процесів.
19. Причини електорального успіху загальнонаціональних прагматичних партій.
20. Особливості президентських виборчих кампаній.
21. Виборчі системи, що застосуються під виборів Президента.
22. Принцип партійності у парламентських виборчих кампаніях.
23. Особливості організації виборчого процесу за умов бікамералізму.
24. Специфіка парламентських виборчих кампаній в Україні у період Незалежності.
25. Органи місцевого самоврядування і місцеві органи влади: спільне і відмінне.
26. Особливості проведення місцевих виборчих кампаній.
27. Причини застосування різних виборчих систем щодо виборів мерів міст в Україні.

Додаток В1

Опис рейтингової системи оцінки результатів навчання студентів з кредитного модуля «Електоральні процеси і конфлікти» (денна форма навчання)

1. Рейтинг студента з кредитного модуля складається з балів, що він отримує за:
  - участь у дискусіях на лекціях;
  - виконання модульної контрольної роботи;
  - робота на семінарських заняттях (18 семінарських занять);
2. Критерії нарахування балів.
  - 2.1. Участь у дискусіях на лекціях (всього не більше, ніж 10 балів за такий вид роботи);
  - 2.2. Модульна контрольна робота оцінюються із 18 балів. Контрольне завдання цієї роботи складається з трьох питань з переліку, що наданий у Додатку А. Кожне із запитань оцінюється у 6 балів:

- «відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 16-18 балів;
- «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 13-15 балів;
- «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 10-12 балів;
- «незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам на «задовільно» – 0 балів.

2.3. Робота на семінарських заняттях оцінюється із 4 балів за такими критеріями:

- «відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми – 4 бали;
- «добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція – 2-3 бали;
- «задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 1 бал;
- «незадовільно» – завдання не виконане, – 0 балів.

3. Умовою успішного проходження першого календарного контролю є отримання не менш, ніж 20 балів. Умовою успішного проходження другого календарного контролю є отримання не менш, ніж 40 балів.

4. Сума рейтингових балів, отриманих студентом протягом семестру переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею. Якщо сума балів менш ніж 60, студент виконує залікову контрольну роботу. У цьому разі сума балів за виконання МКР та залікову контрольну роботу переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею.

5. Таблиця переведення рейтингових балів до оцінок.

Бали	Оцінка
100...95	Відмінно
94...85	Дуже добре
84...75	Добре
74...65	Задовільно
64...60	Достатньо
Менше 60	Не задовільно

Додаток В2

Опис рейтингової системи оцінки результатів навчання студентів з кредитного модуля «Електоральні процеси і конфлікти» (заочна форма навчання)

1. Рейтинг студента з освітнього компонента складається з балів, що він отримує за:

- участь у дискусіях на лекціях;
- виконання домашньої контрольної роботи;
- робота на семінарському занятті;

2. Критерії нарахування балів.

2.1. Участь у дискусіях на лекціях (всього не більше, ніж 10 балів за такий вид роботи);

2.2. Домашня контрольна робота оцінюються із 45 балів. Контрольне завдання цієї роботи складається з трьох питань з переліку, що наданий у Додатку А. Кожне із запитань оцінюється у 15 балів:

- «відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 40-45 балів;
- «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 34-39 балів;
- «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 27-33 балів;
- «незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам на «задовільно» – 0-26 балів.

2.3. Робота на семінарських заняттях оцінюється із 15 балів за семінар за такими критеріями:

- «відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми – 15 балів;
- «добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція – 12-14 балів;
- «задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 9-11 балів;
- «незадовільно» – завдання не виконане, – 0 - 8балів.

3. Сума рейтингових балів, отриманих студентом протягом семестру переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею. Якщо сума балів менш ніж 60, студент виконує залікову контрольну роботу. У цьому разі сума балів за виконання ДКР та залікову контрольну роботу переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею.

5. Таблиця переведення рейтингових балів до оцінок ідентична таблиці, що наведена в **Додатку В1**.